

Grzegorz Ciechanowski, Piotr Krawczuk Geneza Wielonarodowego Korpusu Północ–Wschód

Zarys stosunków polsko-niemieckich i polsko-duńskich w latach 1989–1999

Lata 1989–1990 stanowiły przełom w politycznych, społecznych i gospodarczych stosunkach w Europie. Przemiany ustrojowe w Polsce zapoczątkowane przez rząd Tadeusza Mazowieckiego, rozpad systemu jałtańsko-poczdamskiego, zjednoczenie Niemiec, to niewątpliwie główne determinanty kształtujące stosunki polsko-niemieckie po 1989 r.¹ Również zbieżne wartości ideowe Tadeusza Mazowieckiego i Helmuta Kohla sprzyjały rozwojowi przyjaznych relacji we wszystkich niemal dziedzinach, które zostały uregulowane w dwóch podstawowych dokumentach. Pierwszy z nich to „Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o potwierdzeniu istniejącej między nimi granicy” z 14 listopada 1990 r., drugi – „Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie przyjaznej współpracy” z 17 czerwca 1991 r.

Te dwa traktaty okazały się kamieniami milowymi w późniejszych wzajemnych relacjach polsko-niemieckich. W latach 1991–2000 wszyscy premierzy, poza Janem Olszewskim, złożyli wizytę w Niemczech. Do pierwszej wizyty kanclerza RFN w tych latach w Warszawie doszło 6–8 lipca 1995 r. Po zmianie koalicji rządowej i przejęciu władzy przez koalicję SPD/Sojusz 90/Zieloni, kanclerz Gerhard Schröder zintensyfikował częstotliwość wizyt w Polsce².

Kontakty pomiędzy prezydentami obu państw miały niesymetryczny charakter ze względu na usytuowanie prawne obu urzędów w systemach politycznych Polski i Nie-

¹ M. Stolarczyk, *Niektóre problemy w stosunkach polsko-niemieckich pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych*, [w:] P. Dobrowolski, *Stosunki polsko-niemieckie w okresie przemian ustrojowych w Polsce*, Katowice 1997, s. 7.

² K. Malinowski, *Nierówne partnerstwo Polska–Niemcy w Europie (1989–2000)*, Poznań 2001, s. 34.

miec. Najintensywniejsze pozostają po dziś kontakty na szczeblu ministrów spraw zagranicznych³.

Oprócz współpracy politycznej po 1989 r. widoczne jest zacieśnienie współpracy gospodarczej, wojskowej i przygranicznej, co przejawiało się na przykład działalnością przygraniczną na styku czterech euroregionów: „Nysa”, „Szprewa–Nysa–Bóbr”, „Pro-Europa Viadrina” i „Pomerania”. Szczególne znaczenie dla wzajemnych relacji posiada wymiana młodzieży z Polski i Niemiec, której celem jest poznanie kultury i historii obu państw⁴.

Poza aspektami regionalnymi stosunków polsko-niemieckich priorytetem były także aspekty europejskie we wzajemnych relacjach. Reorientacja polskiej polityki zagranicznej po 1989 r. przejawiała się w chęci przystąpienia Polski do NATO i Unii Europejskiej. W przekonaniu polskich polityków poparcie Niemiec dla tych inicjatyw uczyniłoby z Polski wiarygodnego partnera na arenie europejskiej. Zdecydowane wspieranie przez Niemcy polskich aspiracji do członkostwa w strukturach UE zauważalne było od 1994 r., kiedy to polskie władze złożyły wniosek o akcesję⁵. Przychylność Niemiec dla polskich aspiracji wynikała także ze względów strategicznych, których nadrzędnym celem było zapewnienie stabilności i bezpieczeństwa w swoim najbliższym otoczeniu. Z uwagi na trwający w latach 90. XX wieku proces rozszerzenia NATO i Unii Europejskiej, Polska i Niemcy miały szereg pokrewnych interesów w polityce europejskiej. Fakt ten rzutował na zaangażowanie się Niemiec w starania Polski⁶.

Po akcesji Polski do NATO i Unii Europejskiej wiele mamy płaszczyzn współpracy z Niemcami, jednakże w procesie normalizacji wzajemnych stosunków, do rozwiązania pozostaje jeszcze wiele trudnych kwestii, takich jak problem odszkodowań, czy też resentymenty części społeczeństwa niemieckiego w stosunku do polskich ziem zachodnich.

Pomimo zaszłości historycznych i różnic w poglądach na różne aspekty życia politycznego, gospodarczego i społecznego, Polsce i Niemcom udało się porozumieć i współdziałać na rzecz wspólnego dobra. Generalnie, pozytywne doświadczenia lat 90. XX wieku pozwalają mieć nadzieję, że dawni wrogowie staną się partnerami, jednak bez wątpienia współpraca ta nie jest i nie będzie łatwa, czego dowodem jest choćby budowa gazociągu po dnie Bałtyku, czy kwestia interwencji w Iraku⁷.

Od 1989 r. nastąpiła intensyfikacja wzajemnych relacji pomiędzy Polską i Danią. Na ten stan rzeczy wpływ miał brak problemów spornych czy kwestii konfliktowych nie tylko z Danią, lecz także z innymi państwami nordyckimi. Zarówno Kopenhaga, jak i Warszawa od początku dążyły, aby relacjom polsko-duńskim nadać charakter dobrosąsiedzkiej współpracy. Niezależnie od panującego w danym momencie układu politycznego zarówno partie rządzące, jak i opozycyjne wspierały i były orędownikami procesów transformacyjno-systemowych nie tylko w Polsce, ale także w innych pań-

³ *Ibidem*, s. 36.

⁴ S. Michałowski, *Nowa jakość w stosunkach z Niemcami*, [w:] *Polityka zagraniczna RP 1989–2002*, red. R. Kuźniar, K. Szczepanik, Warszawa 2002, s. 154.

⁵ *Ibidem*, s. 159.

⁶ K. Malinowski, *Nierówne partnerstwo...*, s. 40.

⁷ M. Stolarczyk, *Niektóre problemy w stosunkach...*, s. 48.

Geneza Wielonarodowego Korpusu Północ–Wschód

stwach regionu⁸. Bardzo korzystnie i relatywnie szybko ewoluowało stanowisko Danii wobec rozszerzenia struktur NATO i Unii Europejskiej o Polskę.

We wzajemnych relacjach polsko-duńskich można wyróżnić trzy obszary. Pierwszy – polityczny. Dialog w tej dziedzinie ożywił się w 1992 r., kiedy doszło do oficjalnej wizyty premier RP Hanny Suchockiej w Kopenhadze. Przeprowadzono wówczas rozmowy dotyczące współpracy ogólnoeuropejskiej ze szczególnym uwzględnieniem regionu Morza Bałtyckiego. Wykaz wzajemnych spotkań w latach 1990–2002 przedstawia poniższa tabela:

Przedstawiciel	Data	Miejsce
minister spraw zagranicznych RP – K. Skubiszewski	17–18 IX 1990	Dania
premier RP – H. Suchocka	23–24 IX 1992	Dania
minister spraw zagranicznych RP – A. Olechowski	25 IV 1994	Dania
prezydent RP – L. Wałęsa	26–28 IV 1995	Dania
minister spraw zagranicznych KD – N. H. Petersen	6–7 III 1996	Polska
minister spraw zagranicznych RP – D. Rosati	30 IV–1 V 1996	Dania
premier KD – N. Rasmussen	3–5 III 1997	Polska
minister spraw zagranicznych RP – B. Geremek	31 III–1 V 1998	Dania
premier RP – J. Buzek	7–8 IV 1999	Dania
minister spraw zagranicznych RP – B. Geremek	10–11 V 2000	Dania
premier KD – N. Rasmussen	18–20 V 2000	Polska
minister spraw zagranicznych KD – M. Lyketoft	28 III 2001	Polska
premier RP – J. Buzek	11 IV 2001	Dania
premier KD – P. Nyrup	2 VII 2001	Polska
minister spraw zagranicznych RP – W. Cimoszewicz	1 II 2002	Dania
premier KD – A. F. Rasmussen	22 IV 2002	Polska
minister spraw zagranicznych KD – P. S. Møller	27 VI 2002	Polska

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Kalendarium polskiej polityki zagranicznej”, www.msz.gov.pl.

Relacje polsko-duńskie w dziedzinie gospodarki i handlu zostały zdynamizowane dzięki specjalnym programom finansowanym przez rząd duński. W 1990 r. powstał Duński Fundusz Inwestycyjny dla Krajów Europy Środkowej i Wschodniej, a jego głównym zadaniem było wspieranie duńskich inwestycji w krajach regionu⁹.

Kolejnym obszarem współpracy polsko-duńskiej była współpraca militarna. Podsumowując wzajemne relacje polsko-niemieckie i polsko-duńskie w latach 1989–1999 należy podkreślić, że stosunki z tymi państwami rzutowały wyraźnie na bezpośredni obraz Polski w Europie i na świecie. Stosunki Polski z Danią miały wzorcowy charakter i przebiegały wręcz doskonale. W relacjach z zachodnim sąsiadem istnieje jeszcze wiele antagonizmów i nieдомówień, takich jak kwestia działalności Eriki Steinbach czy problem budowy Centrum Przeciwko Wypędzonym.

⁸ J. Dziedzic, *Państwa skandynawskie*, [w:] *Polityka zagraniczna RP 1989–2002...*, s. 208.

⁹ *Ibidem*, s. 209.

Historyczne przykłady tworzenia jednostek wielonarodowych

Podejmując rozważania na temat historycznych przesłanek powołania Wielonarodowego Korpusu Północ–Wschód z siedzibą w Szczecinie, należy podkreślić, iż przykłady tworzenia wielonarodowych jednostek w dziejach nowożytnych nie są zjawiskiem nowym.

Wystarczy podać kilka przykładów. W XV wieku ideę wspólnych sił zbrojnych zaproponował czeski król Jerzy z Podiebradu¹⁰; zostały powołane w celu obrony świata chrześcijańskiego przed ekspansją turecką. Także Jan Amos Komensky, duchowny husyckich Czech przełomu XVI i XVII wieku, proponował utworzenie „stałych straży”, których celem miało być utrzymanie pokoju w Europie. Spektakularną wielonarodową operacją w XVII wieku była odsiecz wiedeńska z 1683 r., przeprowadzona przez polskiego króla Jana III Sobieskiego, której następstwem było utworzenie wielonarodowej koalicji militarnej – „Świętej Ligi”. Jean-Jacques Rousseau lansował natomiast stworzenie powszechnej ligi, aby stosować sankcje wobec agresorów.

Podczas konferencji haskich w 1899 r. i 1907 r. podejmowano próbę utworzenia wielonarodowej policji i wielonarodowych sił marynarki dla zachowania pokoju międzynarodowego. Koncepcje te upadły jednak z powodu wybuchu I wojny światowej. Na podstawie traktatu wersalskiego, kończącego konflikt, kilkakrotnie tworzone zostały siły wielonarodowe. Głównym ich celem było zapewnienie porządku publicznego na obszarach, gdzie miały być przeprowadzone plebiscyty oraz nadzorowanie wycofywania się wojska z obszarów spornych¹¹. Jednym z wielu obszarów plebiscytowych po I wojnie światowej były Warmia i Mazury. W 1920 r. plebiscyt mazurski był nadzorowany przez batalion brytyjsko-francuski, a na Warmii przez jednostkę francusko-włoską. Siły te podporządkowano Mieszanej Komisji Zarządzającej i Plebiscytowej, która została utworzona przez sprzymierzone mocarstwa. Rok później, w czasie plebiscytu, na Śląsku przebywało 20 tys. żołnierzy w tym 75% francuskich i 25% włoskich.

Liga Narodów¹² od początku swojego funkcjonowania podejmowała próby rozwiązywania międzynarodowych konfliktów za pomocą jednostek wielonarodowych. W sporze polsko-litewskim z lat 1920–1921, Liga podjęła decyzję o utworzeniu międzynarodowych kontyngentów wojskowych złożonych z żołnierzy angielskich, belgijskich, duńskich, francuskich, hiszpańskich, holenderskich, norweskich, i szwedzkich. Początkowo siły te miały liczyć 1800 ludzi, jednak strony konfliktu nie wyraziły zgody na takie rozwiązanie, nie doszło więc do powstania wymienionego kontyngentu. Pierwsze skutecznie działające wielonarodowe jednostki zostały powołane do życia przez Ligę Narodów w 1935 roku. Miały nadzorować plebiscyt w Saarze, składały się one z wojsk brytyjskich, włoskich, holenderskich i szwedzkich i liczyły 3300 żołnierzy. Koszty operacji pokryły Francja i Niemcy¹³.

¹⁰ Możliwością morawski, od 1458 r. król Czech, uczestnik wojen husyckich, w 1465 r. obłożony klątwą przez papieża Pawła II, umarł w roku 1471 r.

¹¹ M. Mikinia, *Misje i operacje pokojowe*, [w:] *Współczesne bezpieczeństwo*, red. W. Fehler, Toruń 2003, s. 144.

¹² Liga Narodów – organizacja międzynarodowa powołana do życia 28.04.1919 z inicjatywy prezydenta USA W. Wilsona, której celem było zapewnienie bezpieczeństwa, integralności państw i narodów. Formalnie rozwiązana 19.04.1946 r. w związku z powstaniem ONZ.

¹³ M. Mikinia, *Misje i operacje...*, s. 145.

Polsko-niemiecko-duńska współpraca wojskowa w latach 1989–1999

Upadek państw komunistycznych i zacieśnienie współpracy dyplomatycznej z Niemcami i Danią po 1989 r. pozwoliły nawiązać wzajemne kontakty pomiędzy resortami obrony Polski, Niemiec i Danii. Początki były skomplikowane z powodu przynależności do przeciwnych struktur polityczno-militarnych: Polski do Układu Warszawskiego a Niemiec i Danii do NATO. Współpraca między resortami obrony Polski i Niemiec została zapoczątkowana w czerwcu 1990 r., kiedy do Polski z wizytą o charakterze półprywatnym przybyła sekretarz stanu w ministerstwie obrony RFN Agnes Hürland-Büning. Ze względu na formalną przynależność Polski do obumierającego już wówczas Układu Warszawskiego oraz fakt, iż w ówczesnym rządzie premiera Tadeusza Mazowieckiego tzw.resortami siłowymi (MON, MSW) kierowali członkowie PZPR, przygotowania do tej wizyty trzymane w największej tajemnicy¹⁴. Następstwem tej wizyty było przygotowanie konkretnych programów współpracy sił zbrojnych Polski i Niemiec, które zainicjowały porozumienia:

- Umowę między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Federalnej Niemiec w sprawie zapobiegania incydentom na morzu i poza wodami terytorialnymi z 27 listopada 1990 r.,
- Porozumienie między Ministerstwem Obrony Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej a federalnym ministrem obrony Republiki Federalnej Niemiec w sprawie warunków wzajemnego zabezpieczania wizyt oficjalnych i roboczych, podpisane 4 września 1991 r. w Bonn i 27 listopada 1991 r. w Warszawie,
- Porozumienie między Akademią Obrony Narodowej RP a Akademią Dowodzenia Bundeswehry o wzajemnej współpracy i wymianie doświadczeń z 21 maja 1992 r.¹⁵

Intensyfikację polsko-niemieckiej współpracy wojskowej przyniósł rok 1993. 25 stycznia podczas oficjalnej wizyty ministra Janusza Onyszkiewicza w Bonn podpisano porozumienie między ministrem obrony Republiki Federalnej Niemiec a ministrem obrony Rzeczypospolitej Polskiej o współpracy w dziedzinie wojskowej.

Niniejsze porozumienie stworzyło podstawę do dalszego pogłębiania współpracy pomiędzy siłami zbrojnymi obu państw oraz sygnalizowało wolę intensyfikacji dialogu na wielu płaszczyznach. Rozwinięciem zawartego porozumienia były dalsze prace nad dokumentami, które dotyczyły współpracy bilateralnej. Najważniejsze z nich to:

- Protokół do porozumienia między MON RP a MO RFN o współpracy w dziedzinie geografii wojskowej z 23 marca 1995 r.,
- Porozumienie służb ratownictwa lotniczego RP i RFN z 5 marca 1995 r.,
- Porozumienie ministrów obrony o utworzeniu strefy identyfikacyjnej i zabezpieczeniu wymiany informacji o lotach statków powietrznych w obszarze granicznym między RP a RFN z 13 grudnia 1996 r.,

¹⁴ J. Drozd, *Stosunki polsko-niemieckie a kwestia bezpieczeństwa*, [w:] *Polska polityka bezpieczeństwa 1989–2000*, red. R. Kuźniar, Warszawa 2001, s. 135.

¹⁵ J. Drozd, *Sojusz nadziei, polsko-niemiecka współpraca wojskowa po 1989 roku*, Warszawa 1998, s. 81 i 82.

- Protokół do Porozumienia między MON RP a MO RFN o współpracy w dziedzinie wojskowej, dotyczący wzajemnej wymiany członków sił zbrojnych z 18 listopada 1997 r.¹⁶

Kolejne umowy zawierano już po wejściu Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego. Były to następujące dokumenty:

- Umowa o ochronie informacji niejawnych z 30 kwietnia 1999 r.,
- Porozumienie o partnerstwie sił powietrznych z 27 maja 1999 r.,
- Umowa o stacjonowaniu sił zbrojnych z 23 sierpnia 2000 r.,
- Wytyczne do współpracy politycznej i wojskowo-politycznej z 28 czerwca 2001 r.,
- Deklaracja porozumienia o przekazaniu Polsce 23 niemieckich samolotów MiG-29¹⁷.

Następstwem niniejszych umów polityczno-wojskowych było nawiązanie ścisłych kontaktów pomiędzy wieloma jednostkami wojskowymi Polski i Niemiec. 1 września 1994 r., w 55 rocznicę wybuchu II wojny światowej, doszło w Gdyni do spotkania Generalnego Inspektora Bundeswehry generała Klausa Naumanna i Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego gen. broni Tadeusza Wileckiego. W wyniku rozmów podpisano umowy o partnerstwie polskich i niemieckich jednostek wojskowych:

- 12. Szczecińskiej Dywizji Zmechanizowanej im. Bolesława Krzywoustego z 14. Dywizją Grenadierów Pancernych „Hanse” z VIII Okręgu Wojskowego – 13 września 1994 r.,
- 11. Dywizji Kawalerii Pancernej im. Króla Jana III Sobieskiego ze Śląskiego Okręgu Wojskowego z 13. Dywizją Grenadierów Pancernych z VII Okręgu Wojskowego – 5 października 1994 r.,
- 4. Korpusu Lotniczy Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej Kraju z Poznania i 3. Dywizją Lotniczą Sił Powietrznych RFN z Berlina-Gatow – 19 lipca 1995 r.,
- 8. Flotylli Obrony Wybrzeża Marynarki Wojennej ze Świnoujścia z Flotyllą Ścigaczy z Warnemünde – 16 lipca 1995 r.,
- Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w Szczecinie z Rejonową Komendą Obrony w Neubrandenburgu w styczniu 1997 r.

12 czerwca 1997 r. podpisano dwie umowy o współpracy pomiędzy 8. Flotyllą Okrętów Wojennych MW a Flotyllą Trałowo-Minową Bundesmarine oraz 3. Flotyllą Okrętów Wojennych MW a Flotyllą Kutrów Rakietowych Bundesmarine¹⁸.

Charakter bezpośrednich kontaktów polsko-niemieckich uległ zmianie w 1994 r., kiedy Polska przystąpiła do programu Partnerstwo dla Pokoju (PdP)¹⁹. Program PdP koncentrował się wokół współpracy obronnej, ale sięgał znacznie dalej niż dialog i współpraca, gdyż jego zadaniem było tworzenie realnego partnerstwa²⁰. Zmianie uległy bezpośrednie kontakty sił zbrojnych oraz jednostek wojskowych. Żołnierze obu państw, wraz z przedstawicielami innych armii współpracujących w ramach partner-

¹⁶ J. Drozd, *Stosunki polsko-niemieckie...*, s. 140.

¹⁷ R. Schwickart, *Instytucjonalne formy współpracy wojskowej Polski i Niemiec*, [w:] *Współpraca wojskowa Polski i Niemiec*, red. R. Tomaszewski, Toruń 2002, s. 172 i 173.

¹⁸ J. Drozd, *Stosunki polsko-niemieckie...*, s. 140 i 141.

¹⁹ Program współpracy państw NATO z krajami Europy Środkowo-Wschodniej zasygnalizowany przez sekretarza stanu USA L. Aspina. Propozycja PdP była odpowiedzią na zgłaszaną przez państwa Europy Środkowej i Wschodniej gotowość wstąpienia do struktur Paktu Północnoatlantyckiego.

²⁰ *Vademecum NATO*, Warszawa 1999, s. 87.

stwa, zaczęli brać udział w licznych ćwiczeniach sztabowych i poligonowych. Pierwsze z nich pod nazwą „Cooperative Bridge 94” zrealizowano jesienią 1994 r. na poligonie w Biedrusku w okolicach Poznania.

W 1995 r. przeprowadzono kolejne ćwiczenia z udziałem żołnierzy polskich „Dwa Orły–95” na poligonie w Żaganii oraz „Pancerne Skrzydła”²¹. W 1996 r. okręty marynarki wojennej uczestniczyły w ćwiczeniach morskich „Baltops 96”, a w dniach 3–9 listopada tegoż roku lotnictwo polskie i niemieckie przeprowadziło pierwsze wspólne ćwiczenia pod kryptonimem „Amber Express 96”. Ich celem było zgranie działań sił powietrznych realizujących zadania ograniczania lotów w strefie zagrożenia.

Współpraca wojskowa Polski i Niemiec realizowana była na wielu płaszczyznach, zaczynając od kontaktów bilateralnych a kończąc na przedsięwzięciach realizowanych w ramach Partnerstwa dla Pokoju i NATO. Skupiała się ona przede wszystkim na wzajemnych wizytach przedstawicieli sił zbrojnych, specjalistycznych szkoleniach kadry, planowaniu i uczestniczeniu we wspólnych ćwiczeniach wojskowych. Szczególny przykład operacyjnego współdziałania żołnierzy obu krajów stanowi operacja „Bursztynowy lis” w Macedonii²².

Na szczeblu Sztabu Generalnego WP i Sztabu Dowodzenia Sił Zbrojnych Niemiec dokonano wymiany materiałów topograficznych oraz dokumentacji dotyczącej ochrony informacji w systemach teleinformatycznych. Przeprowadzono także seminaria naukowe i konferencje.

Współpraca wojsk lądowych obejmowała wizyty na szczeblu dowódczym, wymienne szkolenia poligonowe i ćwiczenia dowódczo-sztabowe oraz udział w zawodach użytecznie-bojowych. Siły powietrzne współpracę z niemieckim partnerem realizowały przez szkolenie kadr dla potrzeb wojsk lotniczych, akcje poszukiwania i ratownictwa oraz udział we wspólnych pokazach lotniczych. Siły morskie wzajemne kontakty opierały na wizytach okrętów wojennych, wymiennych praktykach personelu, ratownictwie morskim i szkoleniu pływonurków²³.

W celu wzbogacenia wzajemnych kontaktów sił zbrojnych Polski i Niemiec minister obrony RFN Volker Rühle zaproponował w styczniu w 1994 r. w Berlinie, aby do wspólnie realizowanych przedsięwzięć wojskowych włączyć przedstawicieli Francji i Danii. Propozycja ta tworzyła nową płaszczyznę współpracy w rejonie Morza Bałtyckiego, powstała bowiem możliwość działania i szkolenia żołnierzy Wojska Polskiego w warunkach tzw. interoperacyjności – sojuszniczej współpracy wojskowej funkcjonującej w wielonarodowych strukturach NATO.

Polsko-duńska kooperacja militarna rozpoczęła się praktycznie w 1994 r. Polska była pierwszym krajem, z którym Dania podpisała porozumienie o współpracy woj-

²¹ M. Staniszewski, *Polsko-niemiecka współpraca wojskowa*, [w:] *Współpraca wojskowa Polski i Niemiec*, s. 197.

²² 14 czerwca 2001 r. prezydent Macedonii Borys Trajkowski poprosił NATO o pomoc w nadzorowaniu rozbrajania ekstremistów. Udało się wynegocjować zawieszenie broni i strony konfliktu zobowiązały się do uczestniczenia w procesie pokojowym. 27 sierpnia 2001 r. przystąpiono do rozmieszczenia oddziałów NATO, które rozpoczęły operację „Niezbędne żniwa” (Essential Harvest), której celem było zebranie i zniszczenie zdawanego uzbrojenia. Podczas 30-dniowego okresu zdawania broni misja zebrała i zniszczyła około 3875 sztuk uzbrojenia. Gdy operacja zbliżała się do końca, prezydent Macedonii poprosił o przedłużenie obecności międzynarodowej, aby utrwalić to, co zostało już osiągnięte. Nowe, kierowane przez Niemców siły NATO, liczące około 700 żołnierzy, w skład których wchodził również Polacy, rozmieszczone w ramach operacji „Bursztynowy lis” (Amber Fox) przejęły do 15 grudnia 2001 r. zadanie zapewnienia bezpieczeństwa 280 obserwatorom z Unii Europejskiej i OBWE. Zob.: N. Ruzin, Czekaając na bałkańskiego Big MAC-a, „Przegląd NATO” lato 2003.

²³ *Ibidem*, s. 191–194.

skowej, 18 października 1993 r.²⁴ Do 1997 r. zrealizowano ponad 70 dwustronnych przedsięwzięć. Organizowano wspólne seminaria na temat kierowania i zarządzania strefą obronną, wzajemne wizyty, ćwiczenia polskich i duńskich jednostek wojskowych na poligonach. Podczas wspólnych zajęć doskonalono umiejętności w prowadzeniu akcji poszukiwawczo-ratowniczych, jak też niektóre elementy występujące w czasie prowadzenia operacji na rzecz utrzymania pokoju. Aby mieć pewność, że wysiłki są planowane i realizowane zgodnie z oczekiwaniami i możliwościami, co roku prowadzone były konsultacje. Podczas dyskusji o przedsięwzięciach na kolejny rok, kraje definiowały zakres i rodzaj swoich potrzeb, wymieniano też poglądy na temat wsparcia, jakiego potrzebują. Najważniejszym wspólnym przedsięwzięciem Danii i Polski w połowie lat 90. XX wieku był udział jednostek obu krajów w operacji pokojowej na terenie Bośni. Tam, w następstwie porozumienia podpisanego w Dayton, służyli razem Polacy i Duńczycy od początku funkcjonowania Sił Implementarnych (IFOR), przekształconych później w Siły Stabilizacyjne (SFOR). Żołnierze obu krajów stanowili część Nordycko-Polskiej Brygady (NORDPOLBDE)²⁵.

Nową jakością stało się trójstronne porozumienie o wzajemnej współpracy wojskowej między Królestwem Danii, Republiką Federalną Niemiec i Rzeczpospolitą Polską, którą podpisali ministrowie tych państw 19 sierpnia 1995 r. w Danii. Nabrało ono mocy sprawczej, kiedy to niektóre jednostki wojskowe Polski i Niemiec realizujące współpracę dwunarodową, przyjęły duńskich partnerów rozpoczynając tym samym kooperację trójnarodową. Jako przykład mogą tu posłużyć następujące porozumienia o współpracy:

- Duńska Dywizja Zmechanizowana²⁶, 12. Szczecińska Dywizja Zmechanizowana i 14. Dywizja Grenadierów Pancernych – 28 października 1997 r. w Greifswaldzie,
- 3. Flotylla Obrony Wybrzeża z Gdyni z 4. Eskadrą Kutrów Rakietowych Królewskiej Marynarki Wojennej Danii z Korsoer oraz Flotyllą Kutrów Rakietowych Bundesmarine z Warenmünde,
- 8. Flotylla Obrony Wybrzeża ze Świnoujścia z 3. Eskadrą Trałowców Królewskiej Marynarki Wojennej Danii z Frederikshaven oraz Flotyllą Trałowców Sił Morskich Niemiec z Olpenitz,
- 26. Batalion Radiotechniczny z Gryfic z 16. Batalionem Radiotechnicznym z Cölpin w Niemczech i 500. Batalionem Radiotechnicznym Vedbaek w Danii²⁷.

Ważne z punktu widzenia trójstronnej współpracy były trwające w dniach 21–25 marca 1996 r. na poligonie w Drawsku Pomorskim polsko-niemiecko-duńskie ćwiczenia dowódczo-sztabowe o kryptonimie „Bałtycka Współpraca 96”. Było to pierwsze tego typu trójstronne współdziałanie przeprowadzone na terytorium Polski²⁸. Rok 1996 był bogaty w trójstronne kontakty: w maju prowadzono ćwiczenia sił powietrznych na poligonie w Ustce, we wrześniu na wodach terytorialnych Niemiec odbywały się manewry sił morskich trzech flot²⁹.

²⁴ W następnych latach Dania podpisała podobne porozumienia z Litwą, Łotwą, Estonią a także z Rosją.

²⁵ P. M. Nielsen, *Duńsko-polska współpraca wojskowa*, Warszawa 1997, s. 109.

²⁶ do 1985 r. związek taktyczny występował pod nazwą Dywizji Jutlandzkiej.

²⁷ M. Staniszewski, *Polsko-niemiecka...*, *op.cit.*, s. 195.

²⁸ *Ibidem* s. 163.

²⁹ K. Danielewicz, *Prawne aspekty funkcjonowania...*, s. 80.

W roku 1998 r. – na rok przed zainauguowaniem oficjalnej działalności Wielonarodowego Korpusu Północ–Wschód i wstąpieniem Polski do struktur NATO odbyły się trójstronne ćwiczenia dowódczo-sztabowe pod kryptonimem „Balic Cooperation 98” w Boosted w Szlezwiku–Holsztynie, a ich celem było zaplanowanie i przeprowadzenie misji wspierającej pokój³⁰. W październiku 1998 r. Duńczycy, Polacy i Niemcy uczestniczyli wraz z żołnierzami innych krajów w manewrach Partnerstwa dla Pokoju „Cooperative Jaguar ‘98” prowadzonych w Danii. Wydarzeniem podczas tych ćwiczeń stała się wizyta królowej Danii Małgorzaty II na pokładzie polskiego okrętu ORP „Lublin”.

Pod koniec 1998 r. w duńskiej bazie Frederikshavn przeprowadzone zostały trójnarodowe polsko-niemiecko-duńskie ćwiczenia sił morskich o kryptonimie „Balic Porpoise 98”. W manewrach uczestniczyły jednostki pływające trzech państw, a Marynarka Wojenna RP wystawiła okręt podwodny ORP „Orzeł” i ratowniczy ORP „Piaś”. Podczas ćwiczeń załogi szkoliły się w śledzeniu i wykrywaniu okrętów podwodnych oraz wdrażaniu procedur bezpieczeństwa i łączności³¹.

Ministrowie obrony narodowej trzech państw spotykali się na corocznych konsultacjach, podczas których omawiano szczegóły współpracy. W maju 1997 r. po raz pierwszy na takie wspólne posiedzenie przybyli ministrowie obrony Estonii, Litwy i Łotwy. Był to wyraźny sygnał o kierunku dalszego współdziałania. Po przystąpieniu Polski do struktur NATO 12 marca 1999 r. i zapoczątkowaniu działalności Wielonarodowego Korpusu Północ–Wschód we wrześniu tego roku, kontynuowano prowadzenie wspólnych ćwiczeń oraz wzajemnych kontaktów przedstawicieli sił zbrojnych trzech państw oraz państw bałtyckich.

LANDJUT – przykład wielonarodowego korpusu NATO

Pośrednią przyczyną powołania Wielonarodowego Korpusu Północ–Wschód było nawiązanie przyjaznych stosunków dyplomatycznych z Niemcami i Królestwem Danii po 1989 roku. Powstałe w Szczecinie Dowództwo Wielonarodowego Korpusu Północ–Wschód nie miało charakteru nowego zjawiska, ponieważ bazowano na doświadczeniach i rozwiązaniach innych jednostek, na przykład wielonarodowych korpusów funkcjonujących w ramach NATO, czy Eurokorpusu ze Strasbourga³².

Za bezpośredni przykład funkcjonowania takiej struktury posłużył pierwszy wielonarodowy w NATO korpus LANDJUT z siedzibą w Rendsburgu w niemieckim landzie Szlezwik–Holsztyn.

1 kwietnia 1962 r. powołana została do życia kwatera główna korpusu, która swoją odpowiedzialnością obejmowała Szlezwik–Holsztyn, Hamburg i w Danii: półwysep Jutlandzki i wyspę Fionia. Korpus złożony z jednostek wojsk lądowych wraz z odpowiednikami – dowództwami szczebla operacyjnego marynarki wojennej i sił powietrznych Danii i Niemiec, wchodził w skład Dowództwa Sojusznicych Sił Ciesnin Bałtyckich w Karup³³. Celem jego funkcjonowania była obrona ważnego strategicznie

³⁰ W. Bereś, K. Burnetko, Onyszkiewicz: *ze szczytów do NATO*, Warszawa 1999, s. 223.

³¹ Strona internetowa Marynarki Wojennej RP www.mw.mil.pl/index.php?/akcja=zadmiedz1998.

³² E. Pietrzyk, *Wielonarodowy Korpus Północno-Wschodni*, „Myśl Wojskowa” 1999, nr 4, s. 159.

³³ Command of the Allied Forces Baltic Approaches.

rejonu cieśnin bałtyckich. Współpraca wojskowa duńsko-niemiecka w ramach tej struktury oraz w korpusie LANDJUT miała przyspieszyć zbliżenie obu narodów, ich integrację społeczno-ekonomiczną po latach okupacji Danii przez hitlerowców. Intensyfikowała też proces wdrażania Bundeswehry w struktury Sojuszu Północnoatlantyckiego. Przez wiele lat korpus jako jedyny w NATO posiadał wielonarodowy charakter. Ta koncepcja sprawdziła się i obecnie większość NATO-wskich korpusów w Europie ma taki profil³⁴. Przez dziesięciolecia sztab korpusu obsadzany był przez personel amerykański, brytyjski, kanadyjski, niemiecki i duński. W wyniku zmian po rozpadzie Układu Warszawskiego i zażegnaniu zagrożenia cieśnin duńskich niespodziewanym atakiem, odpowiedzialność – również finansową – za funkcjonowanie korpusu przejęli w 1994 r. Niemcy i Duńczycy. Spowodowało to zmianę struktury korpusu, który wszedł w skład Głównych Sił Obrony Sojuszu Północnoatlantyckiego³⁵.

W skład LANDJUT wchodziły w 1999 r. dwie dywizje wojsk lądowych, niemiecka i jedna duńska. Stanowisko dowódcy i szefa sztabu były kadencyjne³⁶; kadencja na tych stanowiskach trwała trzy lata. Personel Kwatery Głównej w czasie pokoju składał się z 28 oficerów, 36 podoficerów, 7 szeregowych i 11 pracowników cywilnych. Stanowiska rozdzielone były równomiernie pomiędzy oba kraje. W czasie wojny lub kryzysu personel był uzupełniany przez duńskich i niemieckich rezerwistów. Stosunek personelu w czasie pokoju do personelu w czasie wojny wynosił jeden do trzech. Ostatnim dowódcą korpusu był Duńczyk, generał lejtnant Henrik Ekmann. On też jako pierwszy objął dowództwo Wielonarodowego Korpusu Północ–Wschód w Szczecinie.

Tymczasem trwały już intensywne przygotowania do sformowania dowództwa Wielonarodowego Korpusu Północ–Wschód, na którego siedzibę obrano Szczecin. Przyjęto, że korpus powstanie w 1999 r., wkrótce po wejściu Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego. W skład tej struktury mieli wejść żołnierze duńscy, niemieccy i polscy. Zakładano, że zadanie sformowania jednostki z udziałem partnera, który dotąd należał do Układu Warszawskiego funkcjonującego na innych niż NATO zasadach – będzie wyjątkowo trudnym wyzwaniem³⁷. Aby kwatera mogła funkcjonować efektywnie, przyjęto rozwiązanie, że w codziennej pracy będą obowiązywały dwie fundamentalne zasady: sztab funkcjonował będzie w myśl procedur NATO, a językiem roboczym będzie angielski.

W ramach przygotowań do otwarcia nowej struktury 24 listopada 1997 r. do kwatery dowództwa korpusu LANDJUT przybyło pierwszych sześciu polskich oficerów. Pod dowództwem mjr. Zbigniewa Paducha rozpoczęli trwającą 6 miesięcy praktykę: mjr Andrzej Przekwas, mjr Jarosław Rusiński, mjr Janusz Sobolewski, kpt. Antoni Miściur i kpt. Zdzisław Śliwa³⁸. Celem pobytu polskich oficerów było ich przygotowanie do funkcjonowania w strukturach NATO, wdrożenie do pracy według procedur so-

³⁴ *Information Booklet MNC NE*, Szczecin 2001, s. 8.

³⁵ K. Danielewicz, *Prawne aspekty funkcjonowania Korpusu Północny Wschód*, [w:] *Pomorze militarne XII–XXI wiek*, red. K. Kozłowski, E. Rymar, Szczecin 2004, s. 82.

³⁶ Jeśli dowódcą był trzygwiazdkowy generał duński (General Lieutenant), to szefem sztabu był jednogwiazdkowy generał niemiecki (Brigade General) i na odwrót.

³⁷ Obawiano się różnic, zwłaszcza tego, że do głosu dojdą różne typy mentalności, mechanizmy podejmowania decyzji, procedury kształcenia żołnierzy realizowane w poszczególnych armiach, przekonania i zakorzenione mity czy inny standard życia żołnierzy i ich rodzin.

³⁸ Relacja Z. Śliwy z 8 listopada 2006 r.

Geneza Wielonarodowego Korpusu Północ–Wschód

juszu oraz doskonalenie specyficznego, wojskowo-operacyjnego języka angielskiego. Do Rendsburga przybyły jeszcze dwa podobne zespoły, które zmieniały się co 6 miesięcy. Oficerowie ci weszli w skład polskiego komponentu dowództwa korpusu.

Korpus LANDJUT zakończył swoją działalność 1 maja 1999 r. podczas podniosłej uroczystości na rynku miejskim w Rendsburgu. W Szczecinie trwał wówczas remont Koszar Bałtyckich przewidzianych do zasiedlenia przez wielonarodowy personel, a w budynku sztabu 12. Batalionu Rozpoznawczego 12. Dywizji Zmechanizowanej pracowała grupa przygotowawcza nowego korpusu.